

ניפּוץ המיתוס הגדול

מעריב, דצמבר 2005

תקופת ה"פרשה", בשנות השישים, היה מייסד המדינה דוד בן-גוריון ז"ל, עסוק באופן אובססיבי בהריסת תדמיתו ומעמדו במאבק סזיפי כנגד כל העולם בניסיון לפתור את השאלה "מי נתן את ההוראה". ההוראה לביצוע פעולת הנפל בשנות החמישים במצרים שהביאה אסון גדול למדינת ישראל. מאותה תקופה זכורה הקריקטורה האלמותית של הקריקטוריסט דוש ז"ל בעיתון מעריב שבה נראה מייסד המדינה דופק במרץ בפטיש באנדרטה הנושאת את דמותו ומרסק אותה לרסיסים... דומה כי התנהגותו של נשיא בית המשפט העליון בחודשים האחרונים במאבקו כנגד מינויה של פרופ' רות גביון לבית המשפט העליון מזכירה באופן מדאיג את הקריקטורה הנ"ל, ומתקבל הרושם כי בחודשים שנותרו לברק לכהונתו הוא החליט לנפץ את המיתוס ואת התדמית שבנה בעמל רב במשך שנים. פרופ' ברק, אשר גם מי שאיננו מסכים עם דרכו המשפטית, אינו חולק על כשרונותיו הרבים, הצליח לבנות לו במרוצת השנים תדמית ממלכתית ומורמת מהעם, שכן עוד בהיותו יועץ משפטי לממשלה בשנות השבעים נמנע בקנאות מכל מגע גלוי עם התקשורת ומכל הצהרות פומביות. בשבועות האחרונים דומה כי מאבקו במינוי פרופ' גביון איבד כל רסן: התקפות אישיות פומביות ולא פומביות על המועמדת, בחישה פוליטית אצל חברי הכנסת, לרבות הארכה מפוקפקת במיוחד של כהונת ח"כ שוחט בוועדה למינוי שופטים, גיוס כותבים מטעם למאמרי השמצה ועוד כהנה וכהנה. מוסף "הארץ" אף טרח לפרסם כתב פלסטר מחליא במיוחד של העיתונאי יובל יועז, המלא השמצות משוללות יסוד כנגד המועמדת, כנגד השרה ליבני, ואפילו כנגד מנהל בתי המשפט, השופט בועז אוקון, מקורבו של הנשיא, אשר לדעת הכותב, "החליף מחנה", רחמנא ליצלן, והוא מעתה אויב מר של ה"מילייה"... גם אם הקמפיין המכוער בתקשורת מנוהל על ידי גורמים אחרים בבית המשפט העליון, הציבור אינו ער לאבחנות דקות והנשיא נתפס כמי שנותן יד למהלכים אלו. במלחמה זו לא לוקחים שבויים והכל כשר. אפשר להשמיץ, לבזות, להוציא דיבה, ולהתגעגע לנורמות של מרכז הליכוד. אהרון ברק איננו, בכל הכבוד,

מדנו מן העיתונות כי נשיא בית המשפט העליון ושרת המשפטים עומדים לאייש את המקומות הפנויים בבית המשפט העליון על ידי מנוי שופטים מחוזיים למינוי זמני בבית המשפט העליון. כרגע ישנם שלושה מקומות פנויים. בחודש הבא, לאחר פרישתו של השופט מ. חשין, יהיו ארבעה ובספטמבר, לאחר פרישתו של הנשיא ברק, יהיו חמישה מקומות פנויים בבית המשפט העליון. על פי זהות חלק מהשמות הנזכרים בעיתונות, דומה כי השיטה המשונה בה מתמנים השופטים לבית המשפט העליון במדינת ישראל עברה מוטאציה נוספת: מתוך למעלה ממאה שופטים מחוזיים המכהנים במדינת ישראל, דנים כרגע במספר מצומצם ביותר של מועמדים, כאשר בעלי הסיכויים הנם דווקא גם כאלה המקורבים בצורה כזו או אחרת לשופטי בית המשפט העליון. האחד – היה מתמחה של שופט זה. השני – עבד שנים ארוכות תחת שופטת זו. כך, במקום שייבחרו השופטים הבולטים והמצטיינים המקובלים על ציבור עורכי הדין, הפרוטקציוניזם והקשרים האישיים חוגגים. על מנת שלא לפגוע בסיכוייהם הפרובלמטיים גם כך של הבולטים והמצטיינים לא נפרט את שמותיהם. נוסיף על כך את העובדה כי הנשיא ברק קבע את הכלל, לא ברור מתוקף מה, כי שופטים מחוזיים יתמנו למינוי קבע לבית המשפט העליון רק לאחר שכיהנו תקופה במינוי זמני, ועבודת הוועדה לבחירת שופטים הופכת לפלסטר. למעשה, קובעים השופטים העליונים מי ימונה למינוי זמני לבית המשפט העליון, ולאחר מכן, יוצג הדבר כמעשה גמור בפני הוועדה לבחירת שופטים, שתיאלץ למנות את אותם מתי מעט שזכו למינוי הזמני הנכסף, כחותמת גומי לכל דבר, ללא כל הליך של בחירה ממשית. בדרך זו מובטח שימונו שופטים "ללא אג'נדה", רחמנא ליצלן, ויועבר מסר ברור לכל מערכת המשפט לפיו רק קונפורמיזם, ממסדיות, הליכה בתלם וצייתנות הנם דרכו של השופט. כמובן שקשרים אישיים וקצת חנופה גם הם לא יזיקו... שופטי העליון נוהגים לומר כי אנו חיים בארץ קטנה, והם יודעים על כל הנעשה באולמות

המשפט ברחבי הארץ. דומה כי אין כמו הבחירה המשונה, שאיננה בחירה כלל, בחלק מהמועמדים ששמם הוזכר, כדי להדגיש עד כמה התרחקו מן הנעשה באולמות בתי המשפט. בארצות הברית, בחר הנשיא בוש בחודש ספטמבר נשיא לבית המשפט העליון, השופט ג'ון רוברטס, מבלי שהכיר אותו כלל, והשבוע הינו עומד להוסיף שופט נוסף, השופט סמואל אליטו, מבלי שהכירו כלל. לשופטים אלו רקורד ארוך של פסקי דין המדברים בעד עצמם והמציגים השקפת עולם משפטית – אג'נדה – מסודרת ומוכחת ורק על סמך אג'נדה זו הנם נבחרים, לטוב או לרע. אצלנו לעומת זאת, מינוי עילוי משפטי כמו פרופ' רות גביזון – הס מלהזכיר. עורך דין מהשוק הפרטי – הס מלהזכיר, ואילו חלק מהשופטים המחוזיים אשר קידומם מובטח למינוי זמני בבית המשפט העליון הנם אלו שנהנים מקרבתם של שופט עליון כזה או אחר.

מעט ללא הד תקשורתי של ממש הסתיים ביקורו בארץ של שופט בית המשפט העליון האמריקני אנטונין סקאליה, שהנו השופט המשפיע ביותר על בית המשפט העליון האמריקני בעשרים השנה האחרונות. כך גם הגדיר אותו הנשיא ברק בעת ביקורו. במושב משותף עם פרופ' רות גביון ועם הנשיא ברק באוניברסיטה העברית בירושלים, פרש השופט סקאליה את האג'נדה האידיאולוגית משפטית שלו, המהווה בסיס למאבק האיתנים המתנהל בבית המשפט העליון בארצות הברית זה שנות דור, ויש האומרים למלחמת התרבות המתחוללת בארצות הברית בין הרוב השמרני מסורתי בציבור האמריקני למיעוט הליברלי. השופט סקאליה הנו שמרן המתנגד לאקטיביזם שיפוטי, והוא פיתח את התורה של ה"אוריגינליזם", לפיה יש לפרש את החוקה האמריקנית אך ורק בהתאם ללשונה ולכוונה המקורית של מחוקקה בסוף המאה השמונה עשרה. בהתאם לעיקרון זה, מתנגד השופט סקאליה כי בתי המשפט ישתמשו לפרוש החוקים במקור חיצוני כלשהו, כגון "זכויות האדם", "רעיונות אוניברסאליים", או הישענות כלשהי על משפט השוואתי זר. שנים היו השופטים השמרנים מיעוט בבית המשפט העליון האמריקני, אולם עתה, לאחר שהנשיא בוש מינה בחודשים האחרונים שני שופטים שמרנים נוספים, רוברטס ואליטו, דומה כי הכף נוטה דווקא לכיוון השמרני, וכי הערכים השמרנים המסורתיים המאפיינים את מרבית הציבור האמריקני יזכו לביטוי בולט יותר בבית המשפט. יש הטוענים, כי יש בכך משום מהפכה היסטורית של ממש. דומה כי עם השקפות כמו של השופט סקאליה אין שום סיכוי כי השופט החשוב ביותר בבית המשפט העליון האמריקני היה מצליח להתמנות לבית המשפט העליון הישראלי... שכן בית המשפט העליון הישראלי באמצעות שיטת המינויים המשכפלת את עצמה, שומר על אחדות רעיונית כמעט מוחלטת של ליברליזם טוטאלי ואקטיביזם שיפוטי רדיקלי שאין לו אח ורע. שופטי העליון, באמצעות שליטתם המסורתית בוועדה למינוי שופטים, מונעים בקנאות כל חדירה של "רעיונות מסוכנים", מסוג האידיאולוגיה של השופט סקאליה, וחוסמים כל

דעה מנוגדת, שיש בה כדי לשקף את הציבוריות הישראלית שהיא, כידוע, פחות ליברלית. מרבית הציבור בארץ דוגל ברעיונות שמרניים ומסורתיים, כגון קיום מדינת לאום יהודית ואינו שש לקבל על עצמו רעיונות "נאורים", כגון "מדינת כל אזרחיה", או הפרדה מוחלטת של הדת והמדינה מבית מדרשו של המיעוט הליברלי המשכיל והמבוסס בציבור הישראלי. עד לפני מספר שנים עוד היה קיים סיכוי שאם השופט סקאליה היה לוקח חלק בחיים הציבוריים במדינת ישראל, בשים לב ל"השקפותיו המסוכנות", רחמנא ליצלן, אזי, יד נעלמה בפרקליטות הייתה מסדרת לו, מן הסתם, כתב אישום ומרחיקה אותו ממוקדי הכוח, כפי שקרה כזכור בדרך פלא לפרופ' יעקב נאמן, לעורך הדין דרור חוטר ישי, ליושב ראש הכנסת ראובן ריבלין ולאחרים. כיום חלפה, כך אנו מקווים, התקופה החשוכה של "תפירת התיקים" למתנגדים אידיאולוגיים, אולם מינוי לבית המשפט העליון של שופט שמרן, המתנגד לאקטיביזם השיפוטי ו"לדת החילונית" של זכויות האדם הנו חזון אחרית הימים.

מ

ששקע האבק בעקבות ה"סערה" שעוררו דברי השופט מ. חשין בתקשורת, ובהם דברי פולמוס עם הנשיא ברק, מהם חזר בינתיים, ניתן לבחון דברים אחרים שאמר אשר לא זכו ליחס ראוי. על אף היותו של השופט מ. חשין נון-קונפורמיסט ידוע, אשר לא היסס ללכת כנגד הזרם, כגון התנגדותו האידיאולוגית ל"מהפכה החוקתית": הסמכות שנטל לעצמו בית המשפט העליון לבטל חוקים של הכנסת על דרך של פרשנות וללא מקור חוקי ברור, או בפרשת "ציד המכשפות" בה הודחה השופטת הילה כהן בגין האשמות שווא על "זיוף פרוטוקולים" שלא היו ולא נבראו. לעומת זאת בנושא הפוליטיקה המשפטית הקשורה לתפקידו של בית המשפט העליון ולדרך מינוי השופטים, צועד השופט מ. חשין בדרכו של הנשיא ברק, ללא סייג או ביקורת. באשר לשיטה ההזויה, שלא לומר מופרעת, למינוי שופטים לבית המשפט העליון בישראל אמר השופט מ. חשין בראיון ל"הארץ": "אתה תמנה שופט בניגוד לדעתו של הנשיא העליון? לא היה כדבר הזה עד היום זה לא מתקבל על הדעת שימנו בניגוד לדעתם של שופטי בית המשפט העליון". ובהמשך: "אנחנו חיים ביחד, ישנים ביחד באותה מיטה. אני לא רוצה להכניס למיטה שלי מישהו שאני לא רוצה אותו". כך אמר לא פחות (!). דברים אלה מלמדים על הלך הרוח השורר בקרב חלק משופטי העליון, והם באו לידי ביטוי בשנים האחרונות בטרפוד מועמדותה של פרופ' גביזון – שהאג'נדה שלה נמצאה על-ידי הנשיא ברק כ"לא מתאימה" – ואחרים. יש להדגיש כי ה"נוהג" המתואר בצורה כה ציורית על ידי השופט מ. חשין מעולם לא התקיים במדינת ישראל, אין לו זכר בחוק או בפסיקה, הוא תולדה מצערת ואומללה של העשור האחרון בו סטה העליון מצירו, והוא עוסק בעניינים לא לו אשר מחייבים שימור מעמד החברים בו כקליקה סגורה כפי שתיאר השופט מ. חשין. בית המשפט העליון איננו שייך לשופטיו ואיננו מועדון חברים סגור אלא הוא שייך לכל עם ישראל. המינויים לעליון, צריכים לשקף במידת האפשר – בצד היכולת המקצועית – גם את העמדות האידיאולוגיות הרווחות בציבור. כך קבעה גם הוועדה בראשות שופט בית

המשפט העליון (דאז) זמיר. על פי המבחן הקטגורי אותו מבקש השופט מ. חשין ליישם, ספק אם הוא היה עצמו מתמנה לבית המשפט העליון לפני 14 שנה, אלמלא התעקש על כך הנשיא שמגר. בחוק יסוד: השפיטה הוענקו לשופטי העליון שלושה מקומות מתוך תשעת החברים בוועדה למינוי שופטים, לא ניתן להם מנדט להכתיב את זהות המינויים ואף לא זכות וטו. ההתפתחות הפוליטית והתכתיבים מצד שופטי העליון בראשות הנשיא באשר להרכב העליון הנה תופעה חדשה יחסית בארץ ואיננה מוכרת בשום מקום בעולם. אין שיטה משפטית בה שופטי העליון משכפלים את עצמם. דומה כי דבריו אלה של השופט מ. חשין משקפים הלך רוח של אדנות והתנשאות בקרב חלק משופטי העליון באשר לתפקידו של בית המשפט, כאילו נועד להציל את המדינה או את העם מידי עצמם, ולא היא. בית המשפט העליון נועד לשרת את המדינה ואת העם. בעניין זה יפים דברים שאמר השופט מ. חשין עצמו בפסק הדין בנק המזרחי: "ענוה וצניעות הינן מידות יפות לאדם, ושופט הוא אדם. נישמר שמא יגבה ליבנו ושלא נאמר איש-אל-רעהו: בעוצם ידינו, בחכמתנו ובתבונתנו עשינו כל זאת".

מבחני אישיות לשופטים

מעריב, ספטמבר 2005

סקנדלים התקשורתיים שהתרחשו לאחרונה סביב התנהגותם של מספר שופטי הערכאות הנמוכות העלו על סדר היום שוב את דרכי עבודתה ואת מבנה הוועדה למינוי שופטים. מזה שנים מתרבות הקריאות לבחון מחדש את מבנה הוועדה ואת סדרי עבודתה אולם קריאות אלה הנן בבחינת קול קורא במדבר שכן הממסד המשפטי מתבצר בטענותיו השמרניות כי "שיטת בחירת השופטים בישראל הנה הטובה בעולם". דומה שלא זה המצב מזה תקופה ממושכת ויש מקום לריביזיה רצינית בנושא זה. כל טענה וביקורת כנגד מבנה הוועדה ודרכי פעולתה נתקלות, דרך קבע, במקהלה של זעקות שבר בדבר "סכנה לשלטון החוק". בפועל, אף שמרבית שופטי ישראל עושים מלאכה נאמנה ונהנים מאמון הציבור, ישנם לא מעט מקרים של מינויים לא מוצלחים המצליחים לחדור מבעד המסננות של הוועדה לבחירת שופטים, פעם אחר פעם. שרת המשפטים, הגב' ציפי ליבני, מתכוונת לקיים ישיבה מיוחדת של הוועדה לבחירת שופטים על מנת לנסות ולקדם את הרעיון של מבחני אישיות למועמדים לשפיטה. מדובר בחובה אלמנטרית המתקיימת כיום בכל תחום במשק, כמעט לכל נושא משרה ואפילו משרות זוטות בשירות הציבורי, ובודאי בשוק הפרטי. כיום, כל התמודדות על משרה של ממש בענפי המשק השונים מחייבת שורה של מבחנים וסינון יסודי. משום מה, רק מהמועמדים לשפיטה נחסכה עד היום חובה אלמנטרית זו בתירוצים שונים, תוך הסתמכות על "השיטה הטובה בעולם", רחמנא ליצלן, אשר במסגרתה, לעתים קרובות נבחר אדם לכהונה בכירה למשך עשרות שנים על סמך מספר המלצות וראיון של כ-10 דקות. בשעתו ניסה שר המשפטים דאז, הד"ר יוסי ביילין, לבצע מספר שינויים בתחום רגיש זה אולם על אף שהיה מטובי שרי המשפטים שהיו למדינת ישראל, לא עמד לו כוחו בנושא זה מול הממסד המשפטי. על מנת לבלום יוזמות מעין אלו, מינתה הוועדה למינוי שופטים בתקופת כהונתו את ועדת השופט זמיר, שנועדה לבחון את דרכי מינוי השופטים בישראל במסווה של ועדה ציבורית. בפועל, מדובר היה במינוי חסר תקדים של שלושת החברים

הממסדיים ביותר בוועדה לבחירת שופטים, לבקר, כביכול, את הגוף בו הם חברים... ואכן, ועדת זמיר לא אכזבה את מי שמינו אותה: הוועדה, קידשה את הקיים, שבה לטפוח לעצמה על השכם וסיימה את עבודתה בשורה של המלצות מימיות וחסרות כל חשיבות, אשר לא שינו למעשה מאומה בדרכי עבודתה של הוועדה. המערכת "ניצלה" מרוחות הזמן ובא לציון גואל... כמובן שהרעיון האלמנטרי לקיים מבחני אישיות לפני שממנים אדם לכל חייו ללא אפשרות מעשית להוציא אותו לאחר מכן מהמערכת גם אם נעשתה טעות בבחירתו, לא התקבל. גם קריאתו עם פרישתו של מנהל בתי המשפט לשעבר, הנשיא דן ארבל, להנהיג מבחנים כאלו, נפלה על אוזניים ערלות. שרת המשפטים הנוכחית הנה עורכת דין במקצועה אשר עסקה שנים ארוכות במקצוע, ומכירה את מערכת המשפט היטב. בעמדותיה בנושאים מקצועיים רבים היא מגלה נון-קונפורמיזם, עצמאות, פתיחות ורצון לבחון מוסכמות מחדש. יש לקוות כי תצליח ביוזמתה לקיים סוף סוף מבחני אישיות למועמדים לשפיטה על מנת לצמצם את שיעור הטעויות בבחירות מועמדים למשרה החשובה, ולשפר את דרכי עבודת הוועדה.

אין צורך בעצות אחיתופל

מעריב, נובמבר 2005

לאחרונה אנו עדים לתופעה בחיים הציבוריים שעוד טרם ידענו כמותה: שופטים עליונים בדימוס משמיעים הצהרות פוליטיות תוך מתן "ייעוץ משפטי" למאבקים ציבוריים לטובת מערכת המשפט. לפני מספר ימים, כתב השופט בדימוס יצחק זמיר מאמר ב'דיעות אחרונות' בו קרא להגשת בג"ץ נגד שרת המשפטים על כך שאיננה מכנסת את הוועדה למינוי שופטים לצורך הדיון במינוי שופטים לבית המשפט העליון. השופט זמיר הביע את בטחונו כי בג"ץ יתערב בעניין וכפה על השרה לכנס את הוועדה. מאז פרישתו מרבה השופט זמיר לכתוב מאמרים בעלי כסות משפטית אשר תוכנם הנו בעל השלכות פוליטיות מרחיקות לכת ומהדהדות. כך למשל כתב בשעתו מאמרי ביקורת קטלניים על היועץ המשפטי לממשלה בנושא פרשת "האי היווני" תוך התגייסות למען המלחמה בשחיתות, רחמנא ליצלן, וקריאה להעמיד את ראש הממשלה לדין לאלתר. אל המערבולת הרת האסון אליה הייתה נקלעת המדינה אילו הייתה מתקבלת עמדתו לא טרח השופט זמיר להתייחס. עתה זכינו לשמוע מפי השופט בדימוס דליה דורנר קריאה דומה אך בכיוון ההפוך: אם תנסה השרה לבני לכנס את הוועדה למינוי שופטים לצורך מינוי שופטים לבית המשפט העליון בסוף חודש ינואר, אזי מדובר ב"מחטף", וקראה להגיש עתירה אשר תמנע את כינוס הוועדה. ללא ספק מתן עצות פוליטיות במסווה משפטי על ידי שופטי עליון בדימוס, עצות הבאות לשרת את האינטרסים של בית המשפט העליון, הנו תופעה מגוחכת מצד אחד וחמורה מצד שני. ראשית, מדובר בעצות אחיתופל הואיל ובנושא מינוי שופטים לבית המשפט העליון מצוי בית המשפט העליון עצמו בניגוד אינטרסים חמור, שכן על פי שיטת המינוי המשונה הנקוטה במקומותינו, שופטי בית המשפט העליון נפגשים ומגבשים עמדה פעילה באשר לשאלה מי יזכה לשבת עמם על הכס הרם. עמדה זו מובעת על ידי שלושת נציגיהם בוועדה למינוי שופטים לרבות הנשיא. אשר על כן הקריאה לשימוש בסמכויות המשפטיות של בית המשפט העליון לצורך קידום האג'נדה הפרסונלית שיש לשופטים בנוגע למינוי שופט כזה או

אחר (כגון למשל בשאלת מינויה של פרופ' רות גביזון) הנה קריאה לעירוב תחומים שלא כדין תוך ניגוד אינטרסים חמור שיפגע פגיעה הרסנית במעמדו של בית המשפט העליון. שנית, שופט בדימוס הנו עדיין שופט בתוארו והנו מצווה באיפוק ובריחוק ואסור לו באיסור חמור להיכנס לשדה המוקשים הפוליטי ולהביע עמדות פוליטיות בתור שופט. אם ברצונו להיכנס לחיים הציבוריים יעשה זאת כאדם פרטי ולא תוך שימוש בתואר הרם. אין מדובר בביקורת אידיאולוגית על דרכו העקרונית של בית המשפט בסוגיות בנושא האקטיביזם השיפוטי מהסוג שהשמיעו בשעתו הנשיא בדימוס משה לנדוי או המשנה מנחם אילון, אלא בקריאה מפורשת לבית המשפט לשמש שחקן פוליטי לניגוח שרת המשפטים באופן חסר תקדים. מוטב היה לשופטים זמיר ודורנר שהיו נמנעים מלהיכנס לתחום הפוליטי והיו לומדים מהנשיא לשעבר מאיר שמגר, אשר מאז פרישתו בשנת 1995 שומר בקנאות על דעותיו לעצמו ונמנע מכל השמעת עמדות פוליטיות ואפילו מהשמעת ביקורת משפטית לגיטימית על התנהלותו הנוכחית של בית המשפט העליון.